

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/4.
Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **KLASSIEK IS ALTIJD NIEUW. “EEN TELKENS NIEUWE OUDHEID” VAN DAVID RIJSER**

Wat betekent het precies wanneer we een werk “klassiek” noemen? Italo Calvino had in zijn essay ‘Waarom zou je de klassieken lezen’ (1981) niet minder dan veertien definities nodig om de beladen term enigszins te kunnen duiden. Een kleine halve eeuw voor Calvino was T.S. Eliot zich ook al bewust van de lastigheid van de vraag. Welke definitie we ook verzinnen, zo schreef hij in ‘What Is a Classic?’ (1944), we moeten ervoor zorgen dat onze invulling van de term sowieso het belang van Vergilius onderstreept. Voor Eliot moest elke deugdelijke definitie van het klassieke op Vergilius van toepassing zijn, omdat de auteur van de *Aeneis* voor hem de essentie van die moeilijk te grijpen term verpersoonlijkte. Niet alleen zat Vergilius’ werk stevig in de traditie geworteld (zijn meesterwerk dialogueerde expliciet met de epiek van Homeros), het voedde op zijn beurt telkens weer nieuwe schrijvers, met Dante’s *Divina Commedia* als het meest evidente voorbeeld. Vergilius gaf de traditie niet alleen door, hij zorgde er ook voor dat ze in dat voortdurende proces ook steeds werd vernieuwd. Zelf was hij niet zomaar een slaafse navolger van zijn voorbeelden, hij gaf degenen die hem als voorbeeld namen de cruciale boodschap mee die van een klassieker in spe een echte klassieker kon maken: wie de traditie levend wil houden moet in haar uitnodigingen

vinden om iets nieuws te maken, iets wat de traditie tegelijk toont en een zekere mate van afstand van haar neemt, een afstand die de traditie niettemin zichtbaar houdt.

Klassieke kunst is in deze betekenis van het woord dus geen synoniem voor saaie en doodse kunst, zoals de vertegenwoordigers van “les Modernes” in hun strijd tegen “les Anciens” in het Frankrijk van de late zeventiende eeuw nog leken te willen geloven. Integendeel, in het ware klassieke zit volgens Eliot en Calvino steeds iets moderns. Petrarca is een mooi voorbeeld van deze paradox. Zijn werk wordt in de veertiende eeuw als heel eigentijds (“modernus”) gezien, niet *ondanks* zijn heel duidelijke schatplichtigheid aan het klassieke erfgoed, maar juist *dankzij* zijn verwerking van dat antieke fundament. De latere verhouding tussen Shakespeare en Petrarca levert een vergelijkbaar voorbeeld: Shakespeares sonnetten zijn schatplichtig aan die van Petrarca, maar de Bard denkt op zijn beurt de conventies van de klassieke modellen door, naar iets wat onherroepelijk nieuw is, maar toch herkenbaar in de traditie ligt ingebed.

De vijf klassieke schrijvers die ik tot nu toe noemde (Homeros, Vergilius, Dante, Petrarca en Shakespeare) zijn maar een paar van de protagonisten in het vuistdikke, prachtige *Een telkens nieuwe Oudheid* van de Nederlandse classicus David Rijser. Zijn boek bevat verder nog bijzonder lezenswaardige hoofdstukken over (onder meer) Augustinus, Machiavelli en Mozart. In elk van die hoofdstukken werkt de auteur met veel enthousiasme en de nodige diepgang een casus uit van het mechanisme dat ik hiervoor omschreef: Rijser toont aan hoe de auteurs in kwestie zich in hun werk beroepen op één of meer teksten uit de Griekse of de Latijnse Oudheid en hoe ze in de inspiratie van die vreemde bronnen juist hun eigen identiteit vinden. Opnieuw: de ontlening is geen blinde navolging, maar juist een uitnodiging tot creativiteit en het ontdekken van de eigen stem. Dat geldt zo voor Augustinus, die zich tot zijn ware “ik” kon bekeren door Vergilius en Cicero te lezen (al gaf de Bijbel in zijn geval wel de beslissende zet); voor Machiavelli, die zijn politieke theorie ontwikkelde in een dialoog met de dode Romeinse historicus Livius; en voor Mozart, die in *Die Zauberflöte* de klassieke mythe van Orpheus transformeert tot iets nieuws. In

Promotiefoto van de televisieserie *The Sopranos*.

elk van die hoofdstukken (en in de vele andere die ik hier niet aan bod kan laten komen) toont Rijser zich als een vaardige gids die een groot enthousiasme vermengt met een niet minder grote kennis van zaken. Moeiteloos begeleidt hij ons van de Oudheid naar de vroege moderniteit en vandaag. Ook onze eigen tijd komt inderdaad aan de orde in dit boek, niet zelden aan de hand van markante uitingen van het “klassieke” in de populaire cultuur van vandaag. Zo gaat het in *Een telkens nieuwe Oudheid* uitvoerig over de films *Shakespeare in Love* en *Amadeus*, maar ook over *The Sopranos*. Aan die onvergetelijke televisieserie wijdt Rijser een heel hoofdstuk, waarin hij ons ervan overtuigt dat maker David Chase ofwel heel goed de *Annalen* van Tacitus heeft gelezen ofwel Robert Graves’ *I, Claudius*, de roman waarvan de BBC in de jaren zeventig een gelijknamige televisieserie maakte. Rijser’s boek heeft aan *The Sopranos* de afbeelding op het omslag en zijn ondertitel (*Of: Hoe Tiberius in New Jersey belandde*) ontleend.

Wat meteen opvalt aan de inhoudsopgave en de index van *Een telkens nieuwe Oudheid*, is dat de literatuur van de twintigste eeuw voor Rijser geen centraal aandachtspunt vormt. Ik formuleer de gedachte niet als kritiek, maar als hoopvolle uitnodiging. Het zou prachtig zijn als de auteur nog een complement-volume kon maken bij dit weergaloze boek. Daarin zou het heel zeker kunnen gaan over Eliot en Calvino (en Valéry en Borges en...),

maar ook, ik zeg maar iets, over Ted Hughes’ bewerkingen van Ovidius’ *Metamorfosen* en van de *Alcestis* van Euripides, of over het fascinerende werk van de Canadese dichteres-classica Anne Carson. Ik kan me na het lezen van *Een telkens nieuwe Oudheid* geen betere lezer van die werken voorstellen. Rijser zou ons duidelijk kunnen maken wat die boeken ons te vertellen hebben, niet alleen over de bronnen waarop ze zich richten maar ook over wat ze aan de hand van die bronnen te zeggen hebben over onze eigen tijd. Receptiegeschiedenis noemt men dat met een al bij al killige academische term; David Rijser toont als geen ander dat zo’n woord een gloed van beloften in zich draagt.

Het heeft blijkens het voorwoord lang geduurd (meer dan tien jaar en vier uitgevers) voor dit boek er daadwerkelijk kwam. We mogen Amsterdam University Press dankbaar zijn dat ze het hebben willen uitgeven in deze vorm: een mooie hardback met een leeslint. Dit is een boek dat ik zal blijven koesteren en lezen. Het wordt daarmee zelf een klassieker in verschillende van de definities die Calvino aan de term gaf – een boek dat je niet alleen leest, maar *herleest*.

JÜRGEN PIETERS

DAVID RIJSER, *Een telkens nieuwe oudheid*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2016, 503 p.